TOPRAKSIZ MEMLEKETE AĞIT

Mübadele Röportajları / İzlenimler

İSKENDER ÖZSOY

BAĞLAM

Bağlam Yayınları 542
İnceleme/Araştırma 349
Mübadele Kitapları 8
ISBN 978-625-6538-37-5

İskender Özsoy
Topraksız Memlekete Ağıt / Mübadele Röportajları-İzlenimler

© İskender Özsoy
© Bağlam Yayıncılık

Birinci basım: Nisan 2026
Kitap tasarımı: Canan Suner
Güncel fotoğraflar: İskender Özsoy
Kapak fotoğrafı: İskender Özsoy

Baskı: Avcı Ofset
Fetih Cad. İpek İş Merkezi No: 6/13
Davutpaşa-Topkapı/İstanbul

Yayınevi Sertifika Numarası: 44685
Matbaa Sertifika Numarası: 45259

Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın hiçbir kısmı, fotokopi ve kayıt veya herhangi bir bilgi depolama ve geri çağırma sistemi de dahil olmak üzere bugün bilinen veya ileride icat edilebilecek elektronik, mekanik veya diğer gereçlerle yayıncının yazılı izni olmaksızın tekrar basılamaz, çoğaltılamaz, kullanılamaz.

BAĞLAM YAYINCILIK Meşrutiyet Cad. Avrupa Pasajı No. 8/25, Beyoğlu/İstanbul
(0212) 244 41 60 Tel-Faks: (0212) 243 17 27
Web: www.baglam.com e-mail: baglam@baglam.com

Meslektaş olmaktan öte
askerlik arkadaşım
Engin Köklüçınar'a
sevgiyle.

“İskender Bey’in meslek aşkı, çabası ve çalışkanlığı neticesinde ilk kuşak mübadillerin tanıklıklarından sınırlı, ancak anlamlı bir toplam kayıt altına alınabilmiş ve yayımlanmıştır. Sınırlı derken bu sözcüğü elimizdeki malzemeyi azımsamak için değil, bu malzeme hususunda objektif bir saptama yapmak amacıyla ve işin Yunanistan cenahı ile mukayeseyle kullanıyorum. Yoksa mübadelenin sessizlikle geçiştirildiği yıllarda, henüz üzerine anlamlı diyebileceğimiz bir akademik literatür ve popüler ilgi gelişmemişken İskender Özsoy, çoğu zaman tek bir kişinin gerçekleştirdiğine inanılması çok zor bir ceht ve gayret ile adeta iğneyle kuyu kazarak bu mülakatları yapmış ve kitaplaştırmıştı. Mübadele üzerine çalışan yeni kuşak araştırmacılar kendisine ne kadar teşekkür etse azdır. Özsoy, tablolardaki sayılara, listelerdeki isimlere indirgenen mübadillerin birer insan olarak literatüre dahil edilmesi ve seslerinin duyulması konusunda paha biçilemez bir katkı yapmıştır.”
Aytek Soner Alpan. *100. Yılında Mübadele*, Hazırlayan: Mehmet Söylemez, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını, Sayfa 286, İstanbul. 2023.

İÇİNDEKİLER

Bir Başkaymış Girit'in Suyu 11
Bir Ömür Özlenen Girit 15
Rumlar Kaçmalarını İstiyordu 17
İki Vatanda İkili Hayatlar 20
Rüyası Bile Özlenen Memleket 22
Topraksız Memlekete Ağıt 25
O Son Gecenin Matemini Tuttular 27
Görmediği Drama'ya Gitmek İstedi 30
Anne Gibi Kokan Toprak 33
Yeni Vatanda Eski Vatan Özlemi 37
Dede Masal Diye Gerçekleri Anlatıyordu 40
Samsun'da Geçmişini Aradı 43
Üç Gün Gezdi 10 Gün Ağladı 47
Eski Komşular Bizi Unutmamış 51
Babasını Çocukluğuna Götüremedi 54
Sanki Dostluk Köprüsünün Mimarı 57
Umut, Geri Dönüşün Adıydı 60
Bafra'dan Kavala'ya Dostluk Yolu 62
Oradaki Tekkenin Adı Odra 68
Mübadillerin Şefkat Yurdu - Tuzla Tahaffuzhanesi 72

Çatalca'da Örnek Alınacak Müze 86
Sakız Adası'na Komşu Ziyareti 91
Adı Güzel Stavrula 95
Göz Yaşartan Kavuşma 99
Hüzün Gemilerinden Trabzon'un Batışı 106
Konyalı Yorgi'nin Menderes'e Mektubu 109
Adı Son Ağıt Olsun 111

Bir Başkaymış Girit'in Suyu

Girit'in Kandiye limanında, 1924'ün ocak ayında günlerden bir gün, ama ne gün.

Liman, ana baba günü.

Say ki mahşer yeri.

İşte o günlerin birinde üç gemi kalktı Kandiye'den.

Üç gemi ve binlerce iki vatan yorgunu mübadil.

Hüzün yolcularıydı o gemilerin yolcuları.

Gemilerden biri varlıklı ailelerin özel olarak kiraladığı gemiydi; yolcularını İzmir'e götürdü.

Diğerinin son durağı Mudanya'ydı.

Üçüncü gemi Trabzon'du.[*]

Yeni bir dünyaya dümen kıran Trabzon'un kaptanı yaklaşık bin 250 yolcusunu Erdek'e götürmek için köhne gemiye yol verdiğinde Kandiye mübadillerinin umut yolculuğu da başlıyordu.

Trabzon'un, ada vatan Girit'ten yeni vatan Türkiye'ye yolculuğu zor geçti.

---

[*] "… Trabzon Erdek'e 19 Ocak günü göçmen çıkarmıştı. Karaya çıkan 1245 kişi Kandiye'den gelmişlerdi. Bunlardan 415'i çocuktu. Göçmenler yanlarında keçi ve koyun getirmişlerdi. İndirme işi akşama kadar sürmüştü. Her türlü ikramda bulunulan bu insanların dinlenmeleri de sağlanmış, ön sağlık denetimleri yapılmıştı. Bunlarla ilgili dönemin bir gazetesi şu bilgiyi vermektedir: Kendilerine pirinç çorbası vesaire tevzii edilmiştir. Aralarında 4 muallim, 214 çiftçi, 2 kasap, sarraf, 3 mülk sahibi, 3 kahveci, 4 talebend, 1 berber, 1 arabacı, 3 sabuncu, 3 bakkal, 1 kâtip, 1 bıçakçı, 1 kunduracı, 1 kayıkçı, 1 sanatçı, bir dabbah (derici) vardır. Gelenlerden geriye kalanların çoğu ameleydi." *İzmir'den Bakışla Türk Ticaret-i Bahriyesi ve Mübadele Gemileri*, Doç. Dr. Kemal Arı, DTO İzmir Şubesi yayını, 2008 sayfa 222.

Kederli yolcuları taşıyan o geminin üç denizin sularını yara yara günlerce süren yolculuğunu yaşayanlardan biri de Mehmet Özalp'ti.*

Annesi Hamiyet, babası Haydar ve kardeşleriyle ailenin en küçüğü olarak yollara düşen Özalp elbette o günleri hatırlamıyor ama dinledikleri onu mübadelenin son tanıklarından yapmaya yetiyor.

1921 yılında doğan Mehmet Özalp'in anne tarafına Biropules, baba tarafına Piteraçi derlermiş ada vatanda.

Böyleymiş lakapları.

Ailesi, Kandiye'nin varlıkla ailelerindenmiş.

Rumlarla mahalleleri ayrı olmasına rağmen annesinin onlarla komşulukları varmış.

Hatta Hamiyet Hanım nakış işlemesini Rum komşularından öğrenmiş. Babası Haydar, semer süsleme ustasıymış, Erdek'te de mesleğini devam ettirmiş.

Adadan Zorunlu Ayrılık

Şimdi artık Mehmet Özalp'ın anlattıklarına kulak vermenin zamanıdır:

"Bizi mecbur tutmuşlar Girit'ten ayrılmamız için. 'Ya gidersiniz, ya da ölürsünüz.' demişler. Akrabalarımızla yola çıkmışız. Ama onlardan bazıları farklı gemilere bindirilince Mudanya ve İzmir'e gitmişler. Gemide doğum yapamayarak ölen bir kadını denize atmışlar. Ebe yokmuş gemide. Mübadele yolculuğuna çıkmadan önce bizimkiler ev eşyalarının önemli olanlarını getirmiş. Masaların ayakları çıkarılarak sandıklar içine yerleştirilmiş. Boş kalan yerlere yatak yorgan, mutfak eşyaları; yorganların arasına da porselen yemek ve çay kahve takımları yerleştirilmiş. Hatta evimizin duvarlarını süsleyen tablolar da sandıklara yerleştirilmiş. Bu eşyaları hâlâ kullanıyoruz. Girit'te varlıklı bir

* Mehmet Özalp 18 Aralık 2018 tarihinde öldü.

aileymişiz ama buraya gelince geriledik. Erdek'e ayak bastığımızda önce büyük bir mağazada kalmışız. Kızılay yemek dağıtmış bize. Sonra evlerimiz verilmiş. Anne babamız getirdikleri altınları bozdurarak aileyi ayakta tuttu."

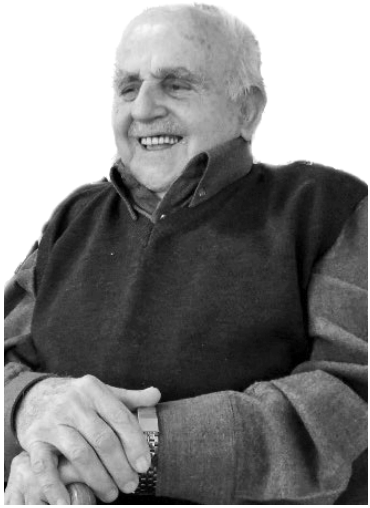

Mehmet Özalp

Atatürk'ü Gördüğü Gün

Özlem, özlemek nedir bilir misiniz?

Mehmet Özalp biliyor, onun da özledikleri var kuşkusuz.

Anne babasını özlüyor, mesela.

Özalp bu konuda "*Annem ve babam Girit'i özlüyordu. Kandiye'yi dillerinden hiç düşürmediler. Sık sık 'Neydik, ne olduk.' derlerdi. Bir de 'Onlara kremalı pasta bıraktık.' derlerdi*." diye konuştu.

Uzun yıllar Erdek'te berberlik yapan Mehmet Özalp ilkokulu eski bir Rum okulu olan Atatürk İlkokulu'nda okumuş.

Kızı ve torunları da aynı okuldan mezun.

Atatürk'ün Mehmet Bey'in hayatında önemli yeri var. Onu gördüğü günü unutamıyor.

Gazi'nin Savarona yatıyla Erdek'e gelişi ve güverteden sahilde toplanan halka el sallayışı hâlâ belleğinde canlılığını koruyor.[*]

Geldik röportajın sonuna.

---

[*] 24 Haziran 1938. Atatürk'ün günübirlik Erdek ziyareti. Donanma tarafından selamlanan Atatürk yatta Donanma Komutanı Amiral Şükrü Okan'ı kabul etti, saat 21.30'da Erdek'ten İstanbul'a döndü.